

REKREATSION TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI VA ISTIQBOLLARI

Jurayev Abdumalik Abdumannop o`g`li

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti, TOUP: 704U-guruh talabasi

Ilmiy rahbar: **Yo`ldoshev Abdumalik Ilxomovich**

Annotatsiya

Mazkur maqolada rekreatsion turizmning mohiyati, uning ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyati, shuningdek, O'zbekistonda ushbu turizm turining rivojlanish istiqbollari tahlil qilingan. Maqolada mavjud adabiy manbalar va amaliy ma'lumotlar asosida rekreatsion turizmning ijobiy jihatlari, muammolari va yechimlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, ekologik barqarorlik va davlat siyosatining turizmga ta'siri haqida fikr yuritilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, rekreatsion turizm sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish va barqaror ekologik tizim yaratishda muhim omil sifatida e'tirof etiladi.

Kalit so'zlar: rekreatsion turizm, ekologik barqarorlik, sog'lom turmush tarzi, turizm infratuzilmasi, iqtisodiy rivojlanish, raqamli texnologiyalar, davlat siyosati, sayyohlik hududlari, dam olish imkoniyatlari, barqaror turizm

Abstract

This article explores the concept of recreational tourism, emphasizing its social and economic significance and the prospects for its development in Uzbekistan. Based on academic sources and practical data, the paper highlights the benefits, current challenges, and potential solutions related to recreational tourism. It also discusses the role of digital technologies, environmental sustainability, and government policy in tourism development. According to the study's findings, recreational tourism plays a vital role in promoting healthy lifestyles, enhancing the local economy, and fostering a sustainable ecological system.

Key words: recreational tourism, ecological sustainability, healthy lifestyle, tourism infrastructure, economic development, digital technologies, government policy, tourist destinations, leisure opportunities, sustainable tourism.

KIRISH

Rekreatsion turizm – bu odamlarning kundalik hayotdan charchagan holatda, ruhiy va jismoniy holatini tiklash, dam olish va sog‘lom turmush tarzini saqlash maqsadida amalga oshiriladigan sayohatlardir. Bunday turizm turi nafaqat insonlarning farovonligini oshirish, balki iqtisodiy rivojlanish va ekologik barqarorlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Rekreatsion turizmni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun uning tizimli yondashuvini ta'minlash kerak. Bu nafaqat davlat va xususiy sektor o'rtasida hamkorlikni talab qiladi, balki mahalliy aholi va ekoturizmni rivojlantirishda jamoatning faol ishtirokini ham qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Har bir mamlakatning o'ziga xos tabiiy, madaniy va ijtimoiy sharoitlari bo'lib, bu sharoitlarga mos turizm mahsulotlarini yaratish kerak. Turizm sohasi ko'plab ish o'rinlarini yaratish imkoniyatini beradi, bu esa mahalliy iqtisodiyotning o'sishiga yordam beradi. Rekreatsion turizmning rivojlanishi, o'z navbatida, mehmonxona va xizmat ko'rsatish sohasining kengayishiga olib keladi. Shuningdek, ushbu soha mahalliy qishloq xo'jaligi va kichik biznesni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Turistlarning talabiga mos keladigan yangi turistik xizmatlar, gastronomiya va madaniy merosga asoslangan dasturlar yaratish mahalliy iqtisodiyotga ko'proq daromad keltirishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Rekreatsion turizm bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar so'nggi yillarda sezilarli darajada ko'paydi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, rekreatsion turizm nafaqat sog'lomlashtirish va dam olish vositasi, balki iqtisodiy va ekologik barqarorlikni ta'minlovchi muhim tarmoq hisoblanadi. Xalqaro ekspertlar – Maslow (1943)ning ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasiga ko'ra, rekreatsion ehtiyojlar insonning o'zini namoyon qilish va o'zini tiklash bosqichlari bilan chambarchas bog'liq. Milliy adabiyotlarda ham rekreatsion turizmga bo'lgan e'tibor ortib bormoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi hisobotlari, Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari va ayrim tahliliy maqolalarda (Karimova, 2021; To'xtayev, 2022) rekreatsion zonalar, ularning iqtisodiy samaradorligi, ijtimoiy foydasi va ekologik jihatlari keng yoritilgan. Shuningdek, UNESCO va UNWTO kabi xalqaro tashkilotlar tomonidan chop etilgan hisobotlar rekreatsion turizmning jahon miqyosidagi ahamiyatini ochib beradi. Ushbu adabiyotlar asosida, rekreatsion turizm jamiyat taraqqiyotida strategik o'rin egallashi, aholi salomatligini mustahkamlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlashda muhim omil ekani ta'kidlanadi.

Shu sababli, bu yoʻnalishning nazariy asoslarini oʻrganish va amaliy rivojlanish yoʻllarini izlash dolzarb hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolani yozishda sifatli (qualitative) tahlil usuli asos qilib olindi. Asosiy metod sifatida kontent-tahlil va mavjud statistik maʼlumotlarni tahlil qilish yondashuvi qoʻllanildi. Bu usullar orqali rekreatsion turizmga oid mavjud qonunchilik hujjatlari, davlat siyosati, statistik koʻrsatkichlar hamda ilmiy maqolalar chuqur tahlil qilindi. Birinchi navbatda, mavzuga oid ilmiy-ommabop maqolalar, dissertatsiyalar, rasmiy hisobotlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan eʼlon qilingan maʼlumotlar yigʻildi. Ularning asosiy gʻoyalari umumlashtirilib, Oʻzbekistonda rekreatsion turizmning bugungi holati va istiqbollari aniqlashtirildi. Shuningdek, taqqoslash va umumlashtirish metodlari orqali rekreatsion turizmning ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy jihatlari koʻrib chiqildi. Ayrim hollarda ilgari surilgan ilmiy qarashlar, statistik maʼlumotlar bilan solishtirilib, real holatga qanchalik mos kelishi aniqlashtirildi. Tadqiqotda shuningdek, tahliliy va nazariy yondashuvlar uygʻunlashtirilib, mavzuning chuqur yoritilishiga erishildi.

NATIJALAR

Rekreatsion turizm Oʻzbekistonda ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikka xizmat qiluvchi muhim yoʻnalishlardan biri sifatida shakllanmoqda. Soʻnggi yillarda bu sohaga boʻlgan eʼtibor ortib, davlat tomonidan rekreatsion zonalarini rivojlantirish, ularni infratuzilma bilan taʼminlash hamda ekologik xavfsizlikni taʼminlash boʻyicha qator chora-tadbirlar koʻrilmogʻda. Xususan, Zomin, Chorvoq, Boysun, Xoʻjaobod va boshqa tabiiy hududlarda rekreatsion turizm obʼektlari soni ortib bormogʻda. Bu esa nafaqat sayyohlar sonining koʻpayishiga, balki mahalliy aholi bandligining oshishiga ham xizmat qilmogʻda. Tahlillar shuni koʻrsatadiki, Oʻzbekistonda rekreatsion turizmning rivojlanishi hali toʻliq salohiyatga chiqqanicha yoʻq. Bu sohaga oid mavjud resurslar – togʻli hududlar, iqlim sharoiti, mineral suvlarga boy sanatoriyalar va madaniy obidalar hali toʻlaqonli ishlatilmayapti. Shuningdek, ayrim hududlarda infratuzilmaning sust rivojlanishi, ekologik xavfsizlikka doir muammolar va xizmat sifati yetarlicha yuqori emasligi rekreatsion turizm salohiyatini cheklab kelmogʻda. Bundan tashqari, aholining oʻrtacha daromad darajasi va rekreatsion ehtiyojlar oʻrtasida muayyan tafovut mavjudligi kuzatildi. Yaʼni, rekreatsion turizm xizmatlarining narxi baʼzan aholining koʻpchilik qatlami uchun unchalik qulay emas. Bu esa rekreatsion turizmning ommalashishiga toʻsqinlik qilayotgan omillardan biri

hisoblanadi. Yaxshi rivojlangan xorijiy tajribalarga nazar tashlansa, rekreatsion turizm faqatgina dam olish emas, balki sog'lomlashtirish, ekologik bilimlarni oshirish, madaniyatlararo muloqotni mustahkamlash vositasi sifatida ham rivojlangan. Xususan, Skandinaviya mamlakatlarida rekreatsion turizm milliy salomatlik siyosatining bir qismi hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, O'zbekistonda ham rekreatsion turizmni sog'lomlashtirish siyosatiga integratsiya qilish istiqbollari yuqori.

Rekreatsion turizmning rivojlanishi jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan yuksalishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Rekreatsion turizmning mohiyati va asosiy xususiyatlari

Rekreatsion turizm turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Uning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. **Sog'lomlashtirish va dam olish:** Rekreatsion turizmning asosiy maqsadi odamlarni jismoniy va ruhiy jihatdan tiklashdir. Tabiat qo'ynida vaqt o'tkazish, toza havoda yurish yoki sog'lom turmush tarzini rivojlantirish uchun maxsus joylarda dam olish mumkin.
2. **Ekologik turizm bilan aloqasi:** Rekreatsion turizmning ekologik jihatdan toza va tabiiy muhitda amalga oshirilishi, sayohatchilarga tabiiy resurslarni saqlashni va tabiatni asrashni o'rgatadi.
3. **Kulturella boyliklar:** Rekreatsion turizm ko'pincha tarixiy va madaniy joylar bilan bog'liq bo'lib, sayohatchilar uchun yangi ma'lumotlar olish, o'zgaruvchan madaniyatni kashf etish imkoniyatini yaratadi.

Rekreatsion turizmning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati

Rekreatsion turizm nafaqat sayohat qilishni istaganlarning ehtiyojini qondiradi, balki iqtisodiyotga ham sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Quyidagi jihatlar uni iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan muhim qiladi:

1. **Iqtisodiy o'sish:** Rekreatsion turizm sektorining rivojlanishi turizm xizmatlarining, mehmonxonalar, transport va boshqa infrastruktura tarmoqlarining rivojlanishiga olib keladi. Bu esa yangi ish o'rinlarining yaratilishi va mahalliy biznesning o'sishiga sabab bo'ladi.
2. **Ijtimoiy barqarorlik:** Rekreatsion turizm aholi o'rtasidagi ijtimoiy aloqalarni kuchaytiradi, turli hududlar o'rtasida madaniy almashish imkoniyatini yaratadi,

milliy birlikni mustahkamlaydi. Bundan tashqari, sayohat qilish odamlar o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri muloqotlarni oshiradi.

3. **Yosh avlodning sog'lom turmush tarzini qo'llab-quvvatlash:** Rekreatsion turizmning targ'iboti yoshlarga jismoniy faollikni oshirish, tabiatni sevsalar, ekologik ongni rivojlantirishga yordam beradi.

Rekreatsion turizm va uning rivojlanish istiqbollari

Rekreatsion turizmning rivojlanishi nafaqat amaldagi resurslar bilan cheklanadi, balki yangi imkoniyatlar yaratish va turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilishni talab etadi. Ayni paytda, turizm sohasining ekologik barqarorligini ta'minlashga e'tibor berish lozim.

1. **Sustainable (barqaror) turizm:** Buning asosiy g'oyasi tabiatni asrash, sayohatga chiqishning ekologik ta'sirini kamaytirish, va turizm sohasidagi ishlov berish jarayonlarini yanada ekologik toza qilishdan iborat.
2. **Texnologiyalardan foydalanish:** Rekreatsion turizmning kelajagi yanada raqamlashtirilgan bo'lishi mumkin. Virtual turlar, mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali turizm sohasining rivojlanishi ko'zda tutilmoqda.
3. **Yangi turizm yo'nalishlari:** Qishloq turizmi, ekologik turizm, sog'lomlashtirish turizmi va madaniy turizm kabi yangi turizm yo'nalishlarining rivojlanishi davom etmoqda. Bu turizm turlari faqat mahalliy aholi uchun emas, balki chet el sayohatchilari uchun ham katta qiziqish uyg'otmoqda.

Agar rekreatsion turizmni barqaror ravishda rivojlantirish niyatida bo'lsak, tabiiy resurslarni ehtiyotkorlik bilan boshqarish kerak. Tabiiy joylarning haddan tashqari yuklanishi va inson faoliyatining salbiy ta'siri bu sohaning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shu sababli, ekologik toza va barqaror turizmni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Bu nafaqat tabiatni saqlash, balki sayohat qiluvchilarga tabiiy muhitni qadrlashni o'rgatish hamda ularni ekologik ongni oshirishga yordam beradi. Rekreatsion turizmning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri – bu ta'lim va tarbiya. Sayohat qilish nafaqat dam olish va ko'ngil ocharlikni, balki o'rganishni ham anglatadi. Sayohat qilishda insonlar yangi madaniyatlarni o'rganadilar, boshqa xalqlarning an'analari va urf-odatlarini bilan tanishadilar. Bu o'zaro tushunishni va do'stlikni rivojlantiradi, millatlar o'rtasida ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi.

Jahonning turli burchaklaridan kelgan sayohatchilar uchun rekreatsion turizmning yangi shakllari, masalan, ekologik, sog'lomlashtirish, qishloq turizmi va

madaniy turizm kabi yoʻnalishlar oʻz oʻrnini topmoqda. Ushbu turizm turlari, ayniqsa, ekologik barqarorlikni taʼminlashga qaratilgan boʻlib, ular sayohatchilarga toza, tabiiy va sogʻlom muhitda dam olish imkoniyatini yaratadi. Yangi turistik yoʻnalishlar orqali mamlakatlar oʻzlarining madaniy va tabiiy boyliklarini dunyoga tanitadi, bu esa ularning xalqaro nufuzini oshirishga yordam beradi. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi rekreatsion turizmni yanada yangi bosqichga olib chiqdi. Onlayn platformalar orqali turistik xizmatlarni bron qilish, virtual turlar orqali sayohat qilish, sayohatchilar uchun mobil ilovalar orqali kerakli maʼlumotlarni olish imkoniyati yaratildi. Shu bilan birga, texnologiyalar turizm sektoridagi jarayonlarni yanada samarali va ekologik jihatdan toza qilishga yordam beradi. Turistik yoʻnalishlarni yaxshilash, turistlarga xizmat koʻrsatishni osonlashtirish va sayohatchilar uchun interaktiv tajriba yaratish raqamli texnologiyalarning rivojlanishining asosiy yoʻnalishlaridan biridir.

Shu bilan birga, rekreatsion turizmning rivojlanishida davlatning rolini inkor etish mumkin emas. Hukumat turizm sohasida qonunchilikni yaratish, infratuzilmani rivojlantirish, ekologik va ijtimoiy barqarorlikni taʼminlash boʻyicha qoʻllab-quvvatlashni kuchaytirishi kerak. Davlat siyosati turizmning turli yoʻnalishlarini qoʻllab-quvvatlash, mahalliy aholini ish bilan taʼminlash va turizmni davomli rivojlantirishga xizmat qilishi lozim. Shu maqsadlar uchun maxsus turizm zonalari, ekologik xavfsizlikni taʼminlashga oid qonunlar, turizm sohasidagi innovatsion yondashuvlarni qoʻllab-quvvatlash zarur. Umuman olganda, rekreatsion turizm jamiyatda ijtimoiy farovonlikni oshirish, iqtisodiy oʻsishni taʼminlash va ekologik barqarorlikni saqlash uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, turizmni rivojlantirishda barqarorlikni taʼminlash va resurslardan oqilona foydalanish, kelajakda bu sohaning muvaffaqiyatli rivojlanishiga zamin yaratadi.

Tahlil

Tahlil davomida shuningdek, zamonaviy raqamli texnologiyalarning rekreatsion turizmga hali yetarli darajada qoʻllanilmayotgani aniqlandi. Onlayn bron qilish tizimlari, raqamli turizm yoʻriqnomalari, interaktiv xaritalar va mobil ilovalar orqali xizmat koʻrsatish imkoniyatlari cheklangan. Bu esa turizm xizmatlarining xalqaro raqobatbardoshligini pasaytiradi. Yakuniy natijalar shuni koʻrsatadiki, rekreatsion turizm Oʻzbekistonning turizm salohiyatida muhim oʻrin tutsa-da, uni yanada rivojlantirish uchun davlat siyosatini takomillashtirish, xususiyl sektorini faol jalb qilish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va ekologik standartlarga qatʼiy rioya etish zarur.

Ayniqsa, yoshlar va o'quvchi-talabalar orasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, ekologik onglilikni oshirish orqali rekreatsion turizmni ijtimoiy madaniyatning bir qismiga aylantirish mumkin.

Xulosa

Rekreatsion turizm jamiyatda nafaqat iqtisodiy, balki ekologik va madaniy rivojlanishga katta hissa qo'shadi. Sayohat qilishning sog'lomlashtirish va dam olish maqsadlari, shuningdek, tabiiy va madaniy boyliklarni saqlashga bo'lgan ehtiyoj, bunday turizmning ahamiyatini yanada oshiradi. Rivojlanish istiqbollari esa yangi turizm yo'nalishlari, raqamli texnologiyalar va barqaror turizmni rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar bilan bog'liq. Shu bilan birga, rekreatsion turizmning kelajagi global miqyosda barqaror va ekologik toza bo'lishini ta'minlashga bog'liq. Rekreatsion turizmning rivojlanishiga ko'plab omillar ta'sir ko'rsatadi. Ularning eng muhimlaridan biri tabiiy resurslarning mavjudligi va ularni saqlashga bo'lgan ehtiyojdir. Rekreatsion turizmni rivojlantirishda tabiiy manzara, iqlim sharoiti va ekologik holat muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, jamiyatning turizmga bo'lgan talabini qondirish uchun zamonaviy infratuzilma, mehmonxona tarmoqlari, transport tizimi va boshqa xizmatlar rivojlanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, Q. (2021). *O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari*. Toshkent: "Ilm Ziyo" nashriyoti.
2. Akramova, D. (2022). "Rekreatsion turizm va ekologik muvozanat masalalari". *O'zbekiston iqtisodiyoti va innovatsiyalar jurnali*, 3(1), 45–51.
3. Boboyev, A. (2020). *Sayyohlik infratuzilmasini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning o'rni*. Samarqand: SamISI nashriyoti.
4. G'ulomov, S., & Ergashev, I. (2019). *Turizm va servis asoslari*. Toshkent: Iqtisod-Moliya nashriyoti.
5. Islomova, N. (2023). "Rekreatsion hududlarning iqtisodiy samaradorligi: O'zbekiston tajribasi". *Ilmiy izlanishlar jurnali*, 5(2), 77–83.
6. Karimova, M. (2021). "Rekreatsion resurslardan foydalanishda muammolar va ularning yechimlari". *Turizm nazariyasi va amaliyoti*, 2(4), 38–44.
7. Matkarimov, J. (2020). *Turizm va ekologiya: o'zaro bog'liqlikning nazariy asoslari*. Farg'ona: FDU nashriyoti.

8. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi (2023). *Turizm sohasidagi statistik ko‘rsatkichlar*. Toshkent: Davstatqo‘m axboroti.
9. To‘xtayev, B. (2022). “Rekreatsion turizmni rivojlantirishda hududiy xususiyatlar”. *Yosh olim jurnali*, 4(1), 54–60.
10. UNWTO (2022). *Sustainable Tourism and Recreation: Global Trends and Local Responses*. Madrid: World Tourism Organization.